

Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Ortaokul Öğrencilerinin Merhamet, Yardımseverlik Duygularına Etkisi ve Öğrencilerin Yapılan Uygulamalara İlişkin Görüşleri¹

Duygu MUTLU² , Mustafa KAYA³

Öz

Bu araştırmanın temel amacı, çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul öğrencilerinin merhamet ile yardımseverlik duygularına etkisini ve öğrencilerin okutulan eserlere yönelik görüşlerini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nicel ve nitel veri toplama tekniklerinin birlikte yer aldığı karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın nicel bölümünde gerçek deneysel desenlerden ön test- son test kontrol gruplu seçkisiz desen kullanılmış, nitel bölümünde ise görüşme yöntemine başvurulmuştur. Araştırmanın çalışma grubu 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Van ili Muradiye ilçesindeki Fatih Sultan Mehmet Ortaokulunda öğrenim gören 6. sınıf öğrencilerinden oluşmuştur. Araştırmacı bu okulda görev yaptığı için bu okul seçilmiştir. Öğrenciler, random yöntemiyle 20 kişilik deney grubu ve 20 kişilik kontrol grubu olarak gruplandırılmıştır. Araştırmada nicel veri toplama aracı olarak Nas ve Sak (2020) tarafından geliştirilen Merhamet Ölçeği ile Erken (2009) tarafından geliştirilen Yardımsever Davranış Ölçeği kullanılırken nitel veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından uzman görüşü alınarak geliştirilen yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verilerinin analizinde SPSS 18 paket programı kullanılarak deney grubu ve kontrol grubunun merhamet ölçeği ve yardımsever davranış ölçeğinin ön test ve son testinden aldıkları puanların normallik değerlerine bakılmıştır. Yapılacak analiz teknikleri için normallik varsayımlarından olan Shapiro-Wilk değerlerine bakılmıştır. Bu analiz sürecinde deney ve kontrol gruplarının ölçeklerden aldıkları ön test ve son test puanlarının aynı grubun kendi içinde karşılaştırılması için bağımlı örneklem t-testi, grupların birbirleriyle karşılaştırılması içinse bağımsız örneklem t-testi analizi yapılmıştır. Araştırmanın nitel verilerinin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul öğrencilerinin merhamet ve yardımseverlik duygularının gelişimi üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ortaokul öğrencileri, kendilerine okutulan çocuk edebiyatı eserlerinin merhamet ve yardımseverlik duyguları üzerinde olumlu etkileri olduğunu ifade etmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Çocuk edebiyatı, merhamet, yardımseverlik, ortaokul öğrencileri.

Geliş: 13 Mart 2025, **Kabul:** 14 Mayıs 2025, **Yayın:** 25 Haziran 2025

The Effect of Children's Literature Works on Middle School Students' Compassion and Altruistic Feelings and Students' Opinions on the Implemented Activities

Abstract

The main aim of this research was to determine the effect of children's literature works on middle school students' feelings of compassion and altruism, as well as to identify students' opinions about the texts they read. In line with this objective, a mixed methods approach combining both quantitative and qualitative data collection techniques was employed. In the quantitative part of the study, a pre-test post-test control group randomized design, which is one of the true experimental designs, was used, while the qualitative part utilized the interview method. The study group consisted of 6th grade students from Fatih Sultan Mehmet Middle School in the Muradiye district of Van province during the 2023–2024 academic year. This school was chosen because the researcher works there. Students were randomly assigned to two groups: a 20-student experimental group and a 20-student control group. As quantitative data collection tools, the Compassion Scale developed by Nas and Sak (2020) and the Altruistic Behavior Scale developed by Erken (2009) were used. For qualitative data, a structured interview form developed by the researchers with expert consultation was utilized. In the analysis of the quantitative data, the SPSS 18 software package was used to examine the normality values of the pre-test and post-test scores on the compassion and altruistic behavior scales for both the experimental and control groups. Shapiro-Wilk values, one of the normality assumptions, were checked to determine the appropriate analysis techniques. During the analysis, a paired samples t-test was conducted to compare the pre-test and post-test scores within the same group, and independent samples t-test was used to compare the groups with each other. Descriptive analysis was used for the qualitative data. The results of the study revealed that children's literature had a positive effect on the development of middle school students' compassion and altruistic feelings. Additionally, the students stated that the children's literature texts they read positively influenced their sense of compassion and altruism.

Keywords: Children's literature, compassion, altruism, middle school students.

Received: 13 March 2025, **Accepted:** 14 May 2025, **Published:** 25 June 2025

¹ Bu çalışma Doç. Dr. Mustafa KAYA danışmanlığında hazırlanan, Van YYÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından SYL-2023-10812 No'lu proje olarak desteklenen "Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Ortaokul Öğrencilerinin Merhamet, Yardımseverlik Duygularına Etkisi ve Öğrencilerin Yapılan Uygulamalara İlişkin Görüşleri" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Milli Eğitim Bakanlığı, Van, duyguoncumutlu@gmail.com,

³ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, Sorumlu Yazar, m.kaya@yyu.edu.tr

Atıf: Mutlu, D., & Kaya, M. (2025). Çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul öğrencilerinin merhamet, yardımseverlik duygularına etkisi ve öğrencilerin yapılan uygulamalara ilişkin görüşleri. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi* 10(1), 63-79. <https://doi.org/10.47479/ihead.1656823>

Giriş

Her ulus, çocuklarını geleceğe hazırlamak ve onlara istendik ölçüde davranışlar kazandırmak ister. Bunun için onları belli bir program dahilinde yapılan eğitim süreçlerinden geçirir. Bu eğitim süreçlerinin sürdürüldüğü en önemli kurumlardan biri okullardır. Çocukların ve ergenlerin yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri okullar, aynı zamanda onların sosyalleşmesine önemli ölçüde katkı sağlayan kurumlardır. Bireyin toplumsal yaşamda yer edinebilmesi, sorumluluklarını yerine getirebilmesi ve sosyal saygınlık kazanabilmesi açısından okullar; önemli işlevler üstlenen yapılardan biridir. (Şahin ve Çövener Özçelik, 2016). Yavuzer'e (1990) göre okullar, öğrencilerin eğitim hayatında önemli bir rol oynar. Örgün eğitimin yanı sıra öğrencilerin yeni bir sosyal ortamın parçası olmalarına da imkân tanır. Bu ortamda öğrenciler yeni arkadaşlıklar kurarak farklı karakterleri tanıma fırsatı bulurlar. Ayrıca aile yaşantısının dışında kalan çeşitli kurallar ve değerlerle okulda karşılaşarak toplumsal hayata uyum sağlamayı öğrenmelerinin yanı sıra bilişsel, dilsel, sosyal ve ahlaki yönden gelişirler.

Okullar, toplumun millî ve manevî değerlerini yeni nesillere aktarmada önemli bir rol oynar fakat yeni sosyal çevreye adım atan her öğrenci, eğitim-öğretim sürecinin sağlıklı işlenmesini sağlayacak ideal ortam ve koşullarla her zaman karşılaşmayabilir. Farklı kültürel ve sosyal geçmişlere sahip bireylerin bir araya geldiği bu ortamlarda saldırganlık, şiddet, zorbalık ve hoşgörüsüzlük gibi olumsuz davranışlar da görülebilmektedir (Kaya, 2019; Kayman ve Turan, 2021). Okul, çocukların güvende olduğu bir ortam olması gerekirken günümüzde şiddet olaylarının giderek arttığı hem öğrenciler hem de öğretmenler açısından güvenliğin azaldığı kurumlara dönüşebilmektedir (Ayas ve Pişkin, 2015). Okullardaki şiddet olayları, akran zorbalığı gibi olumsuz davranışların giderek arttığını söylemek mümkündür. Doğan ve Keleş (2023) akran zorbalığının okullarda çözülmesi gereken önemli bir sorun hâline geldiğini ve farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip ailelerde ve yaşantılarda da ortaya çıktığını, zorbalığın eğitim-öğretim sürecini olumsuz etkilediğini ve bu olumsuzluğun sınıf ortamına yansıdığını dile getirmektedir. Sargın (2020) eğitim kurumlarında mobbing, siber zorbalık, fiziksel, duygusal, cinsel şiddet gibi farklı türde şiddet olaylarının yaşandığını ve bu tür davranışların öğrenilebildiğini ifade etmiştir. Bundan dolayı bu tür istenmeyen davranışların azaltılması veya ortadan kaldırılması için çeşitli eylem planları hazırlanabilir.

Birleşmiş Milletler (BM), akran zorbalığını küresel bir sağlık sorunu olarak değerlendirmektedir. BM'nin verilerine göre dünya çapındaki gençlerin neredeyse üçte biri zorbalığa maruz kalmaktadır. Çocukların fiziksel ve duygusal sağlığını gözlemlemek amacı ile oluşturulan okul içi anketler, zorbalığın farklı gelir düzeylerine sahip tüm bölge ve ülkelerde hızlı bir şekilde yayıldığını göstermektedir (BM, 2023). Ayrıca yapılan birçok çalışma okullarda kurban öğrenci, zorba öğrenci, zorba-kurban öğrenci oranlarında önemli ölçüde artış olduğunu ve zorbalık olayına karışan öğrenci oranlarının yüksek oranda olduğunu ortaya koymaktadır (Atik, 2006; Gökler, 2007; Kapçı, 2004; Kartal ve Bilgin, 2008; Krause ve Smith, 2022). Lacey ve Cornell (2013) tarafından yapılan çalışmada zorbalığın akademik performans üzerine etkisi incelenmiş ve zorbalığa uğrayan öğrencilerin neredeyse tüm derslerde akademik başarılarının düştüğü tespit edilmiştir.

Çocuğun sosyalleşmesinde büyük öneme sahip olan okul ortamı, şiddet olaylarının giderek artması ile birlikte çocuğun kişilik gelişimini olumsuz etkilemekte ve çocuğun özgüven duygusunu yitirmesine sebep olmaktadır (Elmacı, 2009; Kapçı, 2004; Pişkin, 2010). Şiddete maruz kalan çocukların gelişimi bir bütün olarak etkilenmekte ve çocukların hem psikolojik hem de bilişsel yeterliliği azalmaktadır (Kütük, 2008). Okullar bireylerin sosyalleşmesinde önemli bir etkileşim merkezi oluştururken şiddet, saldırganlık, zorbalık ve hoşgörüsüzlük gibi istenmeyen durumların ortaya çıkması çocukların beden ve ruhen gelişimlerini ciddi şekilde engelleyebilmektedir. Çocukların yaşadığı zorbalığın etkileri eğitim yaşantılarında, sağlıklarında ve yetişkinlik dönemi yaşantılarında görülür (Armitage, 2020). Zorbalık ve saldırganlık gibi olumsuz davranışlar sergileyen bireylerin bu istenmeyen davranışları sonraki yıllarda da gösterdiklerine dair bulgular mevcuttur (Ttofi vd., 2012). Öte yandan bu tür olumsuzluklara maruz kalan çocuklar ve ergenler, sonraki yaşamlarında psikolojik ve sosyal sorunlarla karşılaşabilmektedir (Sigurdson vd., 2015). Şiddet olayları bireyi başta kişilik olmak üzere birçok açıdan olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu durum şiddeti normal gören veya şiddete başvuran bireyler yetişmesine sebep olabilmektedir.

Okulların önemli görevlerinden biri de bu tür olumsuz davranışlarla mücadele etmek ve öğrencilerin sağlıklı bir şekilde sosyalleşmelerine olanak tanımadır (Kaya, 2019). İyi, erdemli, karakterli ve kendisiyle barışık bireyler yetiştirmek toplumların önemli amaçlarından. Okullarda yürütülen eğitim ve çeşitli etkinliklerle öğrencilerin toplumsal değerleri edinmelerine yardımcı olunabilir ve böylece birçok olumsuz davranışın önüne geçilebilir (Lickona, 1992). Bu süreç öğrencilerin gelecekteki yaşamlarında daha sorumlu ve duyarlı bireyler olarak toplumlarına katkı sağlamalarına yardımcı olabilir. Toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri için toplumun ortak değerlerinin bireyler tarafından benimsenmesi ve günlük yaşamda bu değerlere uygun davranışlar sergilenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu değerlerin etkili bir şekilde içselleştirilmesi için ise bireylere değerler eğitiminin erken yaşlardan itibaren verilmesi gerekmektedir (Güçlü, 2015, s. 721).

Çağdaş toplumlarda ulusal ve evrensel değerleri içselleştiren, bunları yaşamına yansıtarak davranış hâline getiren bireylerin yetiştirilmesi eğitim anlayışının temelini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda adalet, sevgi, yardımlaşma, saygı ve hoşgörü gibi değerler; gelecek nesillere kazandırılmaya çalışılmaktadır (Kaya, 2019). Nitekim bu amaç doğrultusunda eğitim- öğretim sürecinde birçok etkinliğe yer verilmektedir. Hatta Millî Eğitim Bakanlığı (2024) tarafından yayımlanan ve 2024-2025 eğitim öğretim yılında uygulanmaya başlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde çatı değerler etrafında gruplara ayrılan değerler çerçevesi bulunmaktadır ve bu değerlerden birisi de merhamet değeridir. Türkiye Yüzyılı Maarif

Modelinde öğrenci profili başlığı altında “merhamet” kavramı yer almakta olup yardımseverlik kavramı ise merhamet kavramının alt başlığında bulunmaktadır. Yeni Türkçe Öğretim Programında temalarla ilişkilendirilecek değerlere yer verilmiştir. Duygularımı Tanıyorum, İletişim ve Sosyal İlişkiler, Doğa ve İnsan temalarıyla ilişkilendirilecek değerlerden birisi de merhamet değeri olmakla birlikte Hayat Boyu Gelişim temasında da yardımseverlik değeri yer almıştır. Programda yer alan değerlerin altında ilişkili diğer değerler yer almış ve merhamet başlığı vicdanlı olmak, şefkatli olmak, insanı ve doğayı sevmek şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır. Bu durum merhamet ve yardımseverlik değerlerinin çocuklara eğitim ve öğretim hayatı boyunca özellikle de Türkçe dersinde kazandırılması gereken ve çocukların karakter gelişiminde büyük rol oynayan değerlerin başında geldiğini göstermektedir. Toplumda merhamet ve yardımseverlik değerlerinin içselleştirilerek bireylerin davranışlarına yansımaları, bu değerlere yeterince önem verilmemesinden kaynaklanan sorunların önlenmesine katkı sağlayabilir. Nitekim Berklin (1970, s. 16) şefkat ve nezaketle muamele gören insan yavrularının şefkatsiz ve sert muamelelerle büyüyenlere göre daha sıhhatli, nazik insanlar olabileceğini belirtmektedir. Genç (2018) yapmış olduğu çalışmada merhamet eğitimi alan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir azalma olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca merhamet eğitiminin akran zorbalığını önlemede etkili bir yöntem olabileceğini belirtmiştir. Genç (2022) yapmış olduğu çalışmada yüksek duyarlı sevgi düzeyine sahip öğrencilerin akran zorbalığına daha az eğilimli olduğunu tespit etmiştir. Xu vd. (2024) öz-şefkat ve travmaya bağlı utancın zorbalık mağduriyeti ile sosyal davranışlar arasındaki ilişkide aracı rol oynadığını ortaya koymuştur. Öz-şefkat düzeyi yüksek olan bireylerin zorbalık deneyimlerinden sonra bile prososyal davranışlarda bulunma olasılıklarının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Yapılan çalışmalar yardımseverlik, merhamet vb. değerlerin akran zorbalığı, şiddet gibi istenmeyen davranışların azaltılmasında ve ortadan kalkmasında önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Bundan dolayı hem millî hem de evrensel olan bu tür değerlerin edindirilmesinde kullanılan farklı birçok yöntem kullanılmaktadır. Bu kullanılan yöntemlerden birisi de çocukların gelişim özelliklerini ve çocuk gerçekliğini göz önünde bulundurarak hazırlanmış olan edebiyat eserleri olabilir.

Edebiyat yapıtları aracılığıyla okurları, insana özgü çeşitli değerlerle ve duygularla buluşturmak mümkündür (Aslan, 2017, s. 2). Kavcar’a (1994) göre insana duygu eğitimi sağlayan edebiyat, insanın tüm yönleriyle duygu tarafını ortaya koyar. Edebiyat aracılığıyla birey birçok duyguyu tecrübe etmekte, tatmakta ve bilmektedir. Uygur (1984, s. 160-162) ise edebiyatın insanı insana anlattığı ve insanı insana yaklaştırdığı için edebiyatın insan yaşamında önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedir. Edebiyatın insanda bir hoşgörü kültürünün oluşmasına olanak sağladığını ifade etmektedir. Karaca’ya (2015) göre de edebî eserin hayatı anlamlandırmaya çalışması, eserdeki yaşamla okuyucunun kendi yaşamını ilişkilendirmesine yardımcı olması gibi birçok olumlu etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Bundan dolayı bireyin eğitim hayatında başta okuma olmak üzere birçok becerisinin gelişimine olanak sağlayacak edebî eserlerden faydalanmak ve bu eserleri çocuğun yaşam alanına sokmak gerekmektedir. Çocuk, okuduğu kitap sayesinde normal yaşam süresince göremeyeceği birçok olay, durum ve karakterle karşılaşabilir (Elkatmış ve Kayman, 2023). Bu edebî eserlerdeki karakterlerden hareket ederek birçok olumlu davranış edinebilir. Bundan dolayı çocuk edebiyatı eserleri aracılığıyla öğrencilere millî ve evrensel değerleri edindirmenin yanı sıra çocuğun bilişsel, sosyal, kişilik ve ahlaki açıdan gelişimine önemli katkılar sunulabilir. Çocuklar okuduğu kitaplar içerisindeki kahramanları rol-model edinebilir ve bu sayede olumlu kimlik geliştirebilirler. Hayatı ve insanları seven, çevreye karşı duyarlı, ihtiyacı olan kimselere yardım eden, merhamet sahibi, kişilik hak ve özgürlüklerine sahip kahramanlar; çocukların olumlu davranışlar geliştirmesine yardımcı olabilir. Çocukların birbirlerine ve topluma karşı yardımsever ve merhametli bir tutum geliştirmeleri hem okul ortamında istendik davranışların kazanılmasına yardımcı olabilir hem de çocuğun toplumdaki yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katılımını artırabilir.

Çocuk edebiyatı, içinde yaşanan toplumun başat kültürel özelliklerinin gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Tüfekçi Can, 2014). Çocuk edebiyatının temel amacı; çocuklara bilgileri dikte etmekten çok onları sorgulayan, düşünebilen, analiz edip sentezleyebilen, iyi iletişim becerisine sahip bireyler olarak yetiştirmektir (Sever, 2012). O’Sullivan (2004) öğrencilere kişilik eğitimi vermek için çocuk edebiyatıyla öğretim programlarının uyumlu hâle getirilmesi ve çocuk edebiyatından istifade edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Karatay vd. (2015) göre edebî eserler, çocukların sunulan sorunlar içerisinde doğru davranışa karar vermelerine ve kendi seçimleri ile değer yargılarını oluşturmalarına olanak sağlar. Bundan dolayı karakter eğitiminde edebî ürünlere yer verilmesi ve bu ürünlerin kullanılması oldukça önemlidir. Nitekim Karatay’a (2007, s. 466) göre çocuk edebiyatı, edebî değerinin yanı sıra eğitici yönüyle de ön plana çıkan bir edebiyattır. Bu edebiyatın temel gayesi çocuğu doğrudan eğitmek olmasa da çocuk üzerinde olumlu etkiler ve izlenimler oluşturmaya çalışmaktır. Bu temel gaye doğrultusunda çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkeleri doğrultusunda hazırlanmış çocuk edebiyatı eserleri aracılığıyla öğrencilerin çeşitli olumlu davranışlar ve beceriler edinmesine yardımcı olunabilir. Bu temel gaye doğrultusunda çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkeleri doğrultusunda hazırlanmış çocuk edebiyatı eserleri aracılığıyla öğrencilerin çeşitli olumlu davranışlar ve beceriler edinmesine yardımcı olunabilir. Tunagür (2021, s. 3) de çocuk edebiyatının çocuklara; öz güven, öz denetim, öz yeterlik, özdeşim, empati, duyarlık gibi duygu ve becerilerini geliştirme olanağı sunduğunu belirtmektedir. Ondan dolayı ortaokul öğrencilerinin değer edinimi sürecinde bu eserlerden istifade edilebilir.

İlgili alan yazını incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin merhamet duygusuna Kemalettin Tuğcu’nun eserlerinin etkisi (Kaya ve Aydın, 2022), ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin yardımseverlik tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi (Çelik, 2014), sorumluluk ve yardımseverlik temelli karakter eğitiminin ortaokul öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyiyle ilişkisi (Başyigit, 2014), çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul öğrencilerinin karakter gelişimine etkisi (Demirbaş, 2012), çocuklarda prososyal davranışları geliştirmek için merhamet ve nezaket temelli meditasyonların etkisi

(Perkins, 2023), nitelikli çocuk edebiyatının sınıf ortamında empati ve merhamet gelişimi üzerindeki rolü (Barton vd., 2019), sınıf ortamında çocuk edebiyatı eserlerinden faydalanılmasının çocukların sosyal becerilerinin gelişimi üzerindeki etkisi (Kenney, 2013), çocuk edebiyatı eserlerinin çocukların empati becerisine etkisi (Akyüz, 2014) ve çocuk edebiyatının ortaokul öğrencilerinin okuma motivasyonu, okuma tutumu ve okur öz algısına etkisine (Ateş ve Kaya, 2023) yönelik çeşitli çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak alan yazınında, çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul öğrencilerinin merhamet ve yardımseverlik duygularına etkisinin incelendiği ve yapılan uygulamalara yönelik öğrenci görüşlerinin alındığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Akran zorbalığı ve şiddetin giderek arttığı okullarda merhamet ve yardımseverlik değerlerinin çocuk edebiyatı eserleri aracılığıyla kazandırılması oluşacak problemleri önleme konusunda etkili olabilir. Merhamet ve yardımseverlik hem ulusal hem de evrensel bir değer olduğu için bu tür değerlerin çocuklara kazandırılması önemlidir. Bu bağlamda çalışmanın alana önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Her ulusun bireylerine edindirmek istediği millî ve evrensel değerler vardır. Bu değerleri çocuklara aktarabilmenin yollarından biri de çocuk edebiyatı eserleridir. Çocuk edebiyatının temel amaçlarından birisi de çocuklara adalet, sevgi, yardımseverlik, saygı, hoşgörü, merhamet vb. birçok değeri kazandırmaktır. Bu değerler ve ilkeler çocuk edebiyatı eserleri aracılığıyla öğrencilere aktarılabilir. Merhamet ve yardımseverlik değerlerini içeren eserlerin okunması ile çocuklarda merhamet ve yardımseverlik duygularının gelişiminde bir değişiklik ortaya çıkabilir. Çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul öğrencilerinin merhamet ve yardımseverlik duygularının gelişimine etkisinin tespit edilmesi, çocukların merhamet ve yardımseverlik içeren eserlerle tanıştırılması konusunda anne-babalara ve öğretmenlere yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Ayrıca Türkçe dersinin amaçlarından biri olan okuma alışkanlığının kazandırılması, Türkçe Dersi Programındaki merhamet ve yardımseverlik değerlerinin kazandırılması ve şu an Ülke genelinde pek çok okulda yürütülen okuma saatlerinde kaynak seçimi noktasında öğretmenlere yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Günümüzde akran zorbalığı ve şiddet giderek arttığı için merhamet ve yardımseverlik değerlerinin çocuk edebiyatı eserleri aracılığıyla kazandırılması oluşacak problemleri önleme konusunda etkili olabilir.

Araştırmada “Çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul öğrencilerinin merhamet ve yardımseverlik duygularına etkisi var mıdır?” ana problemi doğrultusunda şu araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Çocuk edebiyatı eserlerine dayalı olarak verilen eğitimin deney grubu öğrencilerinin merhamet duygusuna etkisi var mıdır?
2. Programa uygun verilen eğitimin kontrol grubu öğrencilerinin merhamet duygusuna etkisi var mıdır?
3. Çocuk edebiyatı eserlerine dayalı olarak verilen eğitimin deney grubu öğrencilerinin yardımseverlik duygusuna etkisi var mıdır?
4. Programa uygun verilen eğitimin kontrol grubu öğrencilerinin yardımseverlik duygusuna etkisi var mıdır?
5. Okutulan çocuk edebiyatı eserleriyle ilgili öğrenci görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul öğrencilerinin merhamet ile yardımseverlik duygularına etkisini ve öğrencilerin yapılan uygulamalara ilişkin görüşlerini tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada nicel ve nitel veri toplama tekniklerinin bir arada bulunduğu karma yöntem kullanılmıştır. Bu araştırmanın nicel bölümünde gerçek deneysel desenlerden “ön test-son test kontrol gruplu seçkisiz desen” kullanılmıştır. Karasar’a (2017, s.132) göre bu desende yansız atamayla oluşturulmuş deney ve kontrol grubu yer almaktadır. Büyüköztürk ve diğerlerine (2016) göre bu desen araştırmanın bağımlı değişken yönünden ortaya çıkardığı sonucu tespit etmek amacıyla kullanılır. Karma yönteme göre yapılan çalışmanın nitel bölümünde ise “görüşme yöntemi” kullanılmıştır. Deneysel çalışma sırasında okutulan çocuk edebiyatı ürünlerine yönelik öğrenci görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Özden ve Durdu’ya (2016) göre bir araştırmada cevabı aranılan sorular doğrultusunda ilgili kişilerden veri toplamak için görüşme tekniği kullanılır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Van’da Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bir resmî ortaokulda öğrenim görmekte olan Ortaokul 6. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrencilere okutulacak kitaplar 9-10 ve üzeri yaş grubunun gelişim seviyesine uygundur. 6. sınıf öğrencilerinin geneli de 11-12 yaşlarında olduğundan çalışma grubu için 6. sınıf öğrencileri seçilmiştir. Ayrıca ilgili alan yazını tarandığında çocuk edebiyatına yönelik yapılan çalışmaların genelinin 7 ve 8. sınıf öğrencileriyle yapıldığı görülmektedir (Akyol, 2011; Destebaşı, 2011; Hızlı, 2006; Kaya ve Erdem, 2020; Mirzaoğlu, 2017; Parlakyıldız, 1999). 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Fatih Sultan Mehmet Ortaokulunda öğrenim görmekte olan 6. sınıf öğrencilerinden 20’si random yöntemiyle deney grubu, 20’si de kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Grupları denkleştirmek için herhangi bir yanlı atama yapılmamış, okuldaki 6. sınıf öğrencilerinin bulunduğu iki şube random şekilde seçilmiştir. Tavşancıl ve Aslan’a (2001, s.55) göre bu yöntemde araştırmacı evreni yansıtması koşuluyla kolay

ulaşılabilir örneklem grubunu seçebilmektedir. Bu nedenle örneklem; araştırmacının bulunduğu çevreye, tesadüfi seçime veya basitçe ilk karşılaştığı kişilere dayanabilir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak merhamet ölçeği, yardımsever davranış ölçeği ve yapılandırılmış görüşme formu gerekli yerlerden izin alınarak kullanılmıştır.

Merhamet Ölçeği

Bu çalışmada Nas ve Sak (2020) tarafından geliştirilen “Merhamet Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçek, 756 çocuk üzerinde uygulanmış olup çocuklar 12-18 yaş aralığındadır. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılan ölçek, “Başkalarına Merhametli Olma, Kendine Merhamet Olma ve Diğer Canlılara Merhametli Olma” şeklinde üç farklı boyuta ayrılmakta ve toplamda 20 maddeden meydana gelmektedir. Merhamet ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .89 ve ikiye bölünmüş güvenirlik katsayısı .75 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak ölçeğin 12-18 yaş arasındaki çocukların merhamet düzeylerini belirlemek için kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu görülmektedir. Araştırma sonucunda Merhamet Ölçeğinin Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı .77 olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda ölçek .70 ve üzeri güvenirlik katsayısına sahip olduğundan güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

Yardımsever Davranış Ölçeği

Bu çalışmada Erken (2009) tarafından geliştirilen “Yardımsever Davranış Ölçeği” kullanılmıştır. Yardımsever Davranış Ölçeğinin birinci faktörü yedi maddeden, ikinci faktörü ise altı maddeden meydana gelmektedir. Bulunan maddelerin yük değerleri .53 - .74 arasında değişmektedir. Elde edilen faktöre “Yardıma İhtiyacı Olanlara Yardım Etme” ismi verilmiştir. Ölçeğin ikinci faktörü altı maddeden oluşmaktadır. Faktörde bulunan maddelerin yük değerleri .52- .65 aralığında değişmektedir. Elde edilen faktöre “Yardıma İhtiyacı Olanlarla İlgilenme” ismi verilmiştir. Ölçeğin altı maddeden oluşan üçüncü faktörün yük değerleri .48 - .77 aralığında değişmektedir. Elde edilen faktöre “Yardıma İhtiyacı Olanları Görmezden Gelmeme” ismi verilmiştir. Sonuç olarak 19 maddeden oluşan üç faktörlü bir ölçek elde edilmiştir.

Yapılandırılmış Görüşme Formu

Çalışma grubunun merhamet ve yardımseverlik düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan ölçeklerin yanı sıra “Yapılandırılmış Görüşme Formu” oluşturulmuş ve araştırma kapsamında çocuk edebiyatı eserlerini okuyan deney grubu öğrencilerinin çocuk edebiyatı ürünleri hakkındaki görüşlerine başvurulmuştur. Yapılandırılmış görüşme formu oluşturulurken ilgili alan yazını taranmıştır. Araştırma sonucunda bir soru havuzu oluşturulmuştur. Sorular Türkçe eğitimi alanındaki bir uzmanın ve Türkçe eğitimi alanında yüksek lisans yapmakta olan iki Türkçe öğretmenin görüşüne sunulmuştur. Dönütler sonucunda soru havuzundaki sorular ayıklanmış ve yapılandırılmış görüşme formuna son şekli verilmiştir. Daha sonra deney grubundaki 17 gönüllü öğrenciye görüş bildirim formu ulaştırılmıştır. Yapılandırılmış görüşme formunda şu sorulara yer verilmiştir:

- Merhametli ve yardımsever olduğunuzu düşünüyor musunuz? Nasıl?
- Deneysel çalışma kapsamında okutulan kitapları okumadan önce çevrenizde yardıma muhtaç bir insan ya da canlı gördüğünüzde ne tepki verirdiniz, ne yapardınız?
- Okuduğunuz kitaplar (deneysel çalışma sürecinde okutulan) sizi hangi yönleriyle etkiledi?
- Kitapların merhamet ve yardımseverlik duygularınızı etkilediğini düşünüyor musunuz? Nasıl?
- Bu kitapları okuduktan sonra çevrenizdeki yardıma muhtaç insanlara ya da canlılara karşı bakış açımızda bir değişim oldu mu? Olduysa nedenleriyle birlikte açıklayınız.

Verilerin Analizi

Analizlerde kullanılan test türlerini belirlemek için öğrencilerin ön test ve son testten aldıkları puanların dağılımına bakılmıştır. Dağılımın normallik gösterip göstermemesine göre analiz sürecinde kullanılacak test türleri belirlenmiştir. Deney ve kontrol gruplarının merhamet ve yardımseverlik ön test ve son test puanlarının normallik değerini belirten Kolmogorov- Smirnov ve Shapiro-Wilk değerleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Deney ve kontrol gruplarının merhamet ve yardımseverlik ölçeklerinde almış oldukları toplam puanlara yönelik normallik testleri.

Ölçek	Grup	Test	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
			İst.	df	p	İst.	df	p
Yardımseverlik Ölçeği	Deney	Ön Test	.12	20	.200	.981	20	.94
	Deney	Son Test	.12	20	.200	.975	20	.85
Yardımseverlik Ölçeği	Kontrol	Ön Test	.11	20	.200	.971	20	.76
	Kontrol	Son Test	.17	20	.092	.938	20	.21
Merhamet Ölçeği	Deney	Ön Test	.13	20	.200	.919	20	.09
	Deney	Son Test	.14	20	.200	.877	20	.15
Merhamet Ölçeği	Kontrol	Ön Test	.13	20	.200	.966	20	.66
	Kontrol	Son Test	.12	20	.200	.943	20	.27

Kolmogorov- Smirnov ve Shapiro-Wilk testlerinde (Sig.) ile gösterilen p değerinin .05'ten büyük olması normalliğin sağlandığını göstermektedir (Can, 2019, s. 89). Normallik testi bulguları incelendiğinde her iki grubun hem ön test hem de son test puanları açısından normallik şartlarını sağladığı görülmektedir. Çocuk edebiyatı eserlerinin öğrencilerin merhamet ve yardımseverlik duygularına etkisini inceleyen bu çalışmada çocuk edebiyatı eserlerinin okutulduğu deney grubu ile Türkçe ders kitaplarındaki metinler ile yıllık plana göre derslerin işlendiği kontrol grubu öğrencilerinin puanları arasında bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla SPSS-PASW Statistics 18 istatistik paket programı kullanılmıştır. Grupların kendi içindeki farklılığı için bağımlı gruplar t-testi, gruplar arasındaki farklılıklar için bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Yardımseverlik ölçeğinde deney ve kontrol gruplarının ön test puanları arasında anlamlı bir fark olduğu için farkın elimine edilmesine yönelik ANCOVA analizine göre ön test puanları standart hâle getirilmiştir. Anlamlılık düzeyi en az .05 olarak kabul edilmiştir.

Nitel verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Bu analiz yöntemi; özellikle eğitim, sosyoloji, psikoloji ve iletişim gibi alanlardaki nitel araştırmalarda oldukça sık kullanılmaktadır. Nitel araştırmalarda betimsel analiz, elde edilen verilerin önceden belirlenmiş temalar veya kavramsal çerçeveler doğrultusunda özetlenmesi ve yorumlanması sürecidir. Betimsel analiz, verilerin düzenli ve anlaşılır bir şekilde sunulmasını sağlar. Katılımcıların görüşler veya gözlem notları doğrudan alıntılar şeklinde destekleyici olarak kullanılabilir (Baltacı, 2019). Bu çalışmada merhamet ve yardımseverlik değerleri ile ilgili çocuk edebiyatı eserleri hakkındaki öğrenci görüşleri alınmış olup elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile araştırma soruları etrafında özetlenmiş, görüş bildiren öğrenciler Ö1, Ö2, Ö3... şeklinde kodlanmıştır. Öğrencilerden bazılarının görüşleri araştırma sorularının altında örnek olarak verilmiştir.

Bulgular

Deney Grubu Öğrencilerinin Merhamet Düzeylerine Yönelik Bulgular

Deney grubunda yer alan öğrencilere çocuk edebiyatı eserleri okutulmadan önce öğrencilerin merhamet düzeylerini tespit etmek amacıyla ön test yapıldı. Aynı öğrencilere çocuk edebiyatı eserleri okutuldu. İlgili eserler okutulduktan sonra öğrencilerin merhamet düzeylerini belirlemek amacıyla son test yapıldı. Ortaokul öğrencilerinin çocuk edebiyatı eserlerini okumadan önce ve okuduktan sonraki merhamet düzeyleri arasındaki farkı ortaya koyan bulgulara Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2. Deney grubu merhamet ölçeği ön test- son test bağımlı ölçümler t- testi.

Grup	Test	N	\bar{X}	ss	std	fark	t	sd	p
Deney Grubu	Ön Test	20	67.7	6.6	1.49	-14.05	-12.33	19	.01
	Son Test	20	81.8	6.6	1.49				

Tablo 2'ye göre çocuk edebiyatı eserlerini okuyan deney grubu öğrencilerinin ön test ile son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu söylemek mümkündür [$t(19) = 2.54, (p = .01)$]. Merhamet ölçeğinin bütün maddelerine toplam olarak bakıldığında öğrencilerin dönem başında yapılan ön testlerinde merhamet eğilim puanlarının ortalaması $\bar{X} = 67.7$ iken çocuk edebiyatı eserlerinin okutulmasından sonra puan ortalamasının $\bar{X} = 81.8$ 'e yükseldiği görülmektedir. Bu durum ilgili çocuk edebiyatı eserlerinin deney grubundaki öğrencilerin merhamet eğilimlerini artırdığını göstermektedir.

Kontrol Grubu Öğrencilerinin Merhamet Düzeylerine Yönelik Bulgular

Kontrol grubunda yer alan öğrencilere deneysel sürecin başında merhamet düzeylerini ölçmek amacıyla ilgili ölçek verildi. Böylece bu öğrencilere ön test uygulanmış oldu. Daha sonra kontrol grubundaki öğrenciler müfredat dahilinde verilen derslerini işlemeye devam ettiler. Deneysel sürecin sonunda bu öğrencilere deneysel sürecin başında uygulanan ölçek tekrar doldurtularak son test de uygulanmış oldu. Kontrol grubunun ön test ile son testte merhamet düzeyleri arasındaki farkı gösteren bulgulara Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Kontrol grubu merhamet ölçeği ön test- son test bağımlı ölçümler t- testi.

Test	N	\bar{X}	ss	std	fark	t	sd	p
Ön Test	20	71.2	8.32	1.86	-4.10	-3.91	19	.01
Son Test	20	75.3	9.24	2.06				

Tablo 3'e göre ilgili çocuk edebiyatı eserlerini okumayan ve Türkçe ders kitabındaki metinlere göre derslerine devam eden kontrol grubu öğrencilerinin ön test ile son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu söylemek mümkündür [$t_{(19)} = 2.06$, ($p = .01$)]. Merhamet ölçeğinin bütün maddelerine toplam olarak bakıldığında öğrencilerin dönem başında yapılan ön testlerinde, merhamet eğilimi puanlarının ortalaması $\bar{X} = 71.2$ iken dönem sonunda yapılan son testlerinin $\bar{X} = 75.3$ 'e yükseldiği görülmektedir. Bu durum kontrol grubundaki öğrencilerin yıllık plan doğrultusunda ders kitabından okudukları metinlerin onların merhamet eğilimlerini artırdığını göstermektedir.

Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Ön Test Merhamet Düzeyleri Farkına Yönelik Bulgular

Deney grubunda yer alan öğrencilere çocuk edebiyatı eserleri okutulmadan önce öğrencilerin merhamet düzeylerini tespit etmek amacıyla ön test yapıldı. Kontrol grubunda yer alan öğrencilere deneysel sürecin başında merhamet düzeylerini ölçmek amacıyla ilgili ölçek verildi. Böylece bu öğrencilere de ön test uygulanmış oldu. Deney grubu ile kontrol grubunun merhamet ölçeği ön testleri arasındaki farkı ortaya koyan bulgulara Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. Deney ve kontrol grubunun merhamet ölçeği ön testleri bağımsız ölçümler t- testi.

Gruplar	N	\bar{X}	ss	std	t	sd	fark	p
Deney	20	67.7	6.6	1.49	-1.44	38	-3.45	.15
Kontrol	20	71.2	8.3	1.86				

Tablo 4'e göre deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin ölçeğin toplam puanlarına göre ön testleri arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir [$t_{(38)} = -1.44$, ($p = .15$)]. Deney grubundaki öğrencilerin dönem başında yapılan ön testte merhamet eğilim ölçümleri puanlarının ortalaması $\bar{X} = 67.7$ iken kontrol grubundaki öğrencilerin dönem başında yapılan ön testte merhamet eğilim ölçümleri puanlarının ortalamasının $\bar{X} = 71.2$ olduğu görülmektedir. Her iki grubun ön test toplam puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Son Test Merhamet Düzeyleri Farkına Yönelik Bulgular

Deney grubundaki öğrencilere çocuk edebiyatı eserleri okutuldu. İlgili eserler okutulduktan sonra öğrencilerin merhamet düzeylerini belirlemek amacıyla son test yapıldı. Deneysel sürecin sonunda kontrol grubunda yer alan öğrencilere ön testte uygulanan ölçek tekrar dağıtılarak öğrencilere son test uygulandı. Deney grubu ile kontrol grubunun merhamet ölçeği son testleri arasındaki farkı ortaya koyan bulgulara Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Deney ve kontrol grubunun merhamet ölçeği son testleri bağımsız ölçümler t- testi.

Gruplar	N	\bar{X}	ss	std	t	sd	p	fark
Deney	20	81.8	6.6	1.49	2.54	38	6.50	.01
Kontrol	20	75.3	9.2	2.06				

Tablo 5'e göre ilgili çocuk edebiyatı eserlerini okuyan deney grubu öğrencileri ile kontrol grubu öğrencilerinin merhamet eğilimleri son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu söylemek mümkündür [$t_{(38)} = -1.49$, ($p = .01$)]. Deney grubundaki öğrencilerin uygulama sonunda yapılan son testte merhamet eğilim ölçümleri puanlarının ortalaması $\bar{X} = 81.8$ iken kontrol grubundaki öğrencilerin son testte merhamet eğilim ölçümleri puanlarının ortalamasının $\bar{X} = 75.3$ olduğu görülmektedir. Her iki grubun son test toplam puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu durumda çocuk edebiyatı eserlerinin öğrencilerin merhamet eğilimleri üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Deney Grubu Öğrencilerinin Yardımseverlik Düzeylerine Yönelik Bulgular

Deney grubunda yer alan öğrencilere çocuk edebiyatı eserleri okutulmadan önce öğrencilerin yardımseverlik düzeylerini tespit etmek amacıyla ön test yapıldı. Aynı öğrencilere çocuk edebiyatı eserleri okutuldu. İlgili eserler okutulduktan sonra öğrencilerin yardımseverlik düzeylerini belirlemek amacıyla son test yapıldı. Deney grubunda yer alan öğrencilerin çocuk edebiyatı eserlerini okumadan önce ve okuduktan sonraki yardımseverlik düzeyleri arasındaki farkı ortaya koyan bulgulara Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6. Deney grubu yardımseverlik ölçeği ön test- son test bağımlı ölçümler t- testi.

Test	N	\bar{X}	ss	std	fark	t	sd	p
Ön Test	20	64.4	8.4	1.88	-17.70	-16.26	19	.01
Son Test	20	82.1	5.6	1.27				

Tablo 6'ya göre ilgili çocuk edebiyatı eserlerini okuyan deney grubu öğrencilerinin ön test ile son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu söylemek mümkündür [$t_{(19)} = -16.26$, ($p = .001$)]. Yardımseverlik ölçeğinin bütün maddelerine toplam olarak bakıldığında öğrencilerin dönem başında yapılan ön testlerinde yardımseverlik eğilim puanlarının ortalaması $\bar{X} = 64.4$ iken çocuk edebiyatı eserlerinin okutulmasından sonra yardımseverlik eğilim puan ortalaması $\bar{X} = 82.1$ 'e yükselmiştir. Bu durum ilgili çocuk edebiyatı eserlerinin deney grubundaki öğrencilerin yardımseverlik eğilimlerini artırdığını göstermektedir.

Kontrol Grubu Öğrencilerinin Yardımseverlik Düzeylerine Yönelik Bulgular

Kontrol grubunda yer alan öğrencilere deneysel sürecin başında yardımseverlik düzeylerini ölçmek amacıyla ilgili ölçek verildi. Böylece bu öğrencilere ön test uygulanmış oldu. Daha sonra kontrol grubundaki öğrenciler müfredat dahilinde verilen derslerini işlemeye devam ettiler. Deneysel sürecin sonunda bu öğrencilere deneysel sürecin başında uygulanan ölçek tekrar doldurtularak son test yapıldı. Kontrol grubunun ön test ile son testte yardımseverlik düzeyleri arasındaki farkı gösteren bulgulara Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. Kontrol grubu yardımseverlik ölçeği ön test- son test bağımlı ölçümler t- testi.

Test	N	\bar{X}	ss	std	fark	t	sd	p
Ön Test	20	73.3	9.0	2.02	.550	.30	19	.76
Son Test	20	72.8	11.8	2.63				

Tablo 7'ye göre ilgili çocuk edebiyatı eserlerini okumayan ve Türkçe ders kitabındaki metinlere göre derslerine devam eden kontrol grubu öğrencilerinin ön test ile son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu söylemek mümkün değildir [$t_{(19)} = .30$, ($p = .76$)]. Yardımseverlik ölçeğinin bütün maddelerine toplam olarak bakıldığında öğrencilerin dönem başında yapılan ön testlerinde yardımseverlik eğilim puanlarının ortalaması $\bar{X} = 73.3$ iken dönem sonunda yapılan son test puan ortalamasının $\bar{X} = 72.8$ 'e düştüğü görülmektedir. Bu durum kontrol grubundaki öğrencilerin ders kitabından okudukları metinlerin onların merhamet eğilimlerini az ölçüde düşürdüğünü göstermektedir.

Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Ön Test Yardımseverlik Düzeyleri Farkına Yönelik Bulgular

Deney grubunda yer alan öğrencilere çocuk edebiyatı eserleri okutulmadan önce öğrencilerin yardımseverlik düzeylerini tespit etmek amacıyla ön test yapıldı. Kontrol grubunda yer alan öğrencilere deneysel sürecin başında yardımseverlik düzeylerini ölçmek amacıyla ilgili ölçek verildi. Böylece bu öğrencilere ön test uygulanmış oldu. Deney grubu ile kontrol grubunun yardımseverlik ölçeği ön testleri arasındaki farkı ortaya koyan bulgulara Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8. Deney ve kontrol grubunun yardımseverlik ölçeği ön testleri bağımsız ölçümler t- testi.

Gruplar	N	\bar{X}	ss	std	t	sd	fark	p
Deney	20	64.4	8.4	1.8	-3.22	38	-8.95	.03
Kontrol	20	73.3	9.0	2.0				

Tablo 8'e göre deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin ölçeğin toplam puanlarına göre ön testleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [$t_{(38)} = -3.23$, ($p = .003$)]. Deney grubundaki öğrencilerin dönem başında yapılan ön testte yardımseverlik eğilim ölçümleri puanlarının ortalaması $\bar{X} = 64.4$ iken kontrol grubundaki öğrencilerin dönem başında yapılan ön testte yardımseverlik eğilim ölçümleri puanlarının ortalamasının $\bar{X} = 73.3$ olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubunun ön test puanları arasında anlamlı bir fark olduğu için oluşan farkın elimine edilmesine yönelik yapılan ANCOVA analizine göre; ön test puanlarına göre standart hale getirilmiştir. Son test puanları arasında (deney: 85.5 ve kontrol: 69.3) yine anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir ($F=50.688$, $df=1$, Kareler Top: 2068.12, $p=0.001$).

Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Son Test Yardımseverlik Düzeyleri Farkına Yönelik Bulgular

Deney grubundaki öğrencilere çocuk edebiyatı eserleri okutuldu. İlgili eserler okutulduktan sonra öğrencilerin yardımseverlik düzeylerini belirlemek amacıyla son test yapıldı. Deneysel sürecin sonunda kontrol grubunda yer alan öğrencilere ön testte uygulanan ölçek tekrar dağıtılarak öğrencilere son test uygulandı. Deney grubu ile kontrol grubunun yardımseverlik ölçeği son testleri arasındaki farkı ortaya koyan bulgulara Tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9. Deney ve kontrol grubunun yardımseverlik ölçeği son testleri bağımsız ölçümler t- testi.

Gruplar	N	\bar{X}	ss	std	t	Sd	fark	p
Deney	20	82.1	5.6	1.27	3.17	38	9.30	.03
Kontrol	20	72.8	11.8	2.63				

Tablo 9'a göre ilgili çocuk edebiyatı eserlerini okuyan deney grubu öğrencileri ile kontrol grubu öğrencilerinin yardımseverlik eğilimi son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu söylemek mümkündür [$t_{(38)} = 3.17$, ($p = .003$)]. Deney grubundaki öğrencilerin uygulama sonunda yapılan son testte yardımseverlik eğilim ölçümleri puanlarının ortalaması $\bar{X} = 82.1$ iken kontrol grubundaki öğrencilerin dönem sonunda yapılan son testte

yardımsızlık eğilim ölçümleri puanlarının ortalamasının $\bar{X} = 72.8$ olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubu son test toplam puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu durumda çocuk edebiyatı eserlerinin öğrencilerin yardımsızlık eğilimi üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Merhamet ve Yardımsızlık Duygularıyla İlgili Öğrenci Görüşlerine Yönelik Bulgular

Ortaokul öğrencileriyle yapılan deneysel çalışmada, merhamet ve yardımsızlık değerlerini içeren çocuk edebiyatı eserleri deney grubundaki öğrencilere okutulmuştur. Ardından merhamet ve yardımsızlık kavramları hakkında öğrencilerin bakış açılarına yönelik araştırma soruları sorulmuş ve elde edilen bulgular sırasıyla ele alınarak öğrenci görüşlerinden örnekler verilmiştir. Deneysel çalışma kapsamında ortaokul öğrencilerinin ilgili çocuk edebiyatı eserlerini okumadan önce çevrelerinde yardıma muhtaç bir insan veya başka bir canlı gördüklerinde nasıl tepki vereceklerine dair görüşlerinin büyük bir çoğunluğu, bu durumda olan canlılara yardım edecekleri ve merhamet duygularını esirgemeyecekleri yönünde olmuştur. Öğrencilerin bu konudaki görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Bunlar ne kadar acımasız hiç mi acıyıyorlar, diyorum. Ben gidip süt verirdim ne ihtiyacı varsa karşılardım (Ö1).”

“Yardıma muhtaç olan insanlara yardım ederdim. Canlılara yardım ederim onları severdim (Ö2).”

“Ben bir gün köyde karlı bir günde eve gidiyordum orada bir baktım ki yaralı bir köpek var. Ona elimdeki ekmekten koparıp yardım ettim (Ö3).”

“Ben bu kitapları okumadan önce hayvanları çok sevmezdim. Onlarla hiç oyun oynamazdım. Ancak bu kitapları okuduktan sonra onların da bizim gibi canlı olduğunu düşündüm. Artık onlarla oynuyorum. Onları seviyorum (Ö8).”

“Bir kedi vardı ona yemek ve su verdim sonra bir anda kedi bir anda beni kovaladı sonra o kediyi çok iyi anlaştık (Ö9).”

“Yine aynı empati kurup ona yardım ederdim, elimden geldiğince ihtiyaçlarını karşılardım (Ö10).”

“Ben eskiden de yardımsız verdim, canlılar ve hayvanlara yardım ederdim. Mesela iki karınca savaştığında onlara ayırıp yemek veririm (Ö15).”

Deneysel çalışma kapsamında ortaokul öğrencilerinin ilgili çocuk edebiyatı eserlerinin kendilerini hangi yönden etkiledikleri konusundaki görüşlerinin büyük bir çoğunluğu merhamet, yardımsızlık, sevgi, saygı, şükür, sabretme, öz güven değerlerini edinmeleri yönünde olmuştur. Bununla beraber kimi öğrenciler üzüldüklerini ifade derken kimisi de doğa ve hayvan sevgisi konusunda etkilendiklerini ifade etmiştir. Sadece bir öğrenci herhangi bir konuda etkilenmediğini ancak kitapların okuma becerisine olumlu etki sağladığını ve okurken zevk aldığını belirtmiştir. Bir öğrenci de okutulan eserlerin yazılarını ve resimlerini beğendiğini belirtmiştir. Öğrencilerin bu konudaki görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Bazıları sevgi ve saygı örnekleriyle etkiledi. Küçük Yaşar’ın öyküsünde oradaki karakterin babası öldü ve ben buna çok üzüldüm, acıdım. Kitap bana saygılı, akıllı olmayı ders çalışmayı ve okuma sevgisini öğretti (Ö1).”

“Kiraz Ağacı kitabını okuduğumda şükür duygum gelişti, Dedemin Bakkalı’nı okuduğumda özgüvenim arttı çünkü hayatta iyi olanların arkasında herkes (Ö4).”

“Okuduğum kitapların içinde anlatılanlar, içindeki kahramanlar, olaylar ve resimler beni çok etkiledi. İçindeki resimleri çok sevdim (Ö7).”

“Kitapları okuduktan sonra benim bazı düşüncelerim değişti. Eskiden hayvanları çok sevmezdim. Onlardan korkardım. Onlarla az oynardım. Ama şimdi artık onları seviyorum. Onlarla oyun oynuyorum. Kitap beni değiştirdi(Ö8).”

“Küçük Yaşar’ın öyküsünde annesi çocuğunun iyi bir geleceği olmasını istiyor. Çocuğunu düşünmesi beni çok etkiledi. Sevgi, merhamet, yardımsızlık konularında etkiledi (Ö11).”

“Ben pek bir yönden etkilendiğimi düşünmüyorum. Sadece okumamın biraz ilerlemesine yardımcı oldu. Kitap okurken zevk almamı etkiledi (Ö16).”

Deneysel çalışma kapsamında okutulan ilgili çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul öğrencilerinin merhamet ve yardımsızlık duyguları üzerinde etkili olup olmadığına dair görüşlerin neredeyse tamamı, kitapların bu duyguları etkilediği ve artırdığı yönündedir. Öğrenciler, etkilendikleri kitaplar ve kitaplardaki durumlara örnekler vererek görüşlerini belirtmişlerdir. Çoğu öğrenci kitapları okuduktan sonra hayvanlara karşı daha merhametli davrandığını ifade ederken bir öğrenci, zaten merhametli olduğunu ve bu yüzden kitapların kendisini etkilemediğini belirtmiştir. Öğrencilerin bu konudaki görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Evet, mesela Buzdolabındaki Köpek’te çocuklar köpeğe yardım ediyor. Küçük Yaşar’ın öyküsünde baba oğluna sen bana yardım etme oyun oyna diyor (Ö1).”

“Çok düşünüyorum. Mesela orada birbirine yardım ettiler çünkü bir çocuk ve annesi çok fakirmiş (Anneme Bir Ev Alacağım) zengin adamlar o fakir aileye yardım etmişler (Ö3).”

“Evet, mesela *Anneme Bir Ev Alacağım* kitabında bir kız ve annesi vardı, çok yoksuldu ama ona rağmen köpeği bile besliyordu (Ö5).”

“Evet çünkü kitap okurken ben biraz daha merhamet, yardım duygusu ve sabır gibi duygularla ve düşüncelerle karşılaştım. Mesela *Kiraz Ağacında* merhamet ve benzeri duygular çok var (Ö10).”

“Evet merhamet ve yardımseverlik duygumu arttırdı. Merhamet, sevgi, yardımseverlik konularında *Gümüş Kanat, Dedemin Bakkalı, Küçük Yaşar*’ın Öyküsü beni çok etkiledi (Ö11).”

“Evet, önceden bir köpek gördüğümde onu hiç sevmezdim. Sonra kitapları okuyunca hayvanlara nasıl davranmamız gerektiğini anladım (Ö12).”

“Evet, düşünüyorum mesela *Kiraz Ağacı* yardımseverlik duygumu arttırdı. Diğer kitaplar da birçok duygumu değiştirdi (Ö13).”

“Ben önceden de merhametli ve yardımsever bir insandım. Çevremdeki varlıklara merhamet ederdim. Ama bazen de yardıma muhtaç bir canlı gördüğüm zaman umursamazdım. Ancak kitapları okuduktan sonra merhamet ve yardımseverlik duygularım arttı. Artık görmemezlikten gelmiyorum. Çünkü onları seviyorum (Ö14).”

“Ben kitapları okumadan önce de merhametli ve yardımseverdim. Beni etkilediğini düşünmüyorum (Ö16).”

Deneyisel çalışma kapsamında ortaokul öğrencilerine ilgili çocuk edebiyatı kitapları okutulmuştur. Daha sonra araştırmanın nitel kısmında, deneysel süreçteki öğrencilere, okudukları çocuk edebiyatı kitaplarının çevrelerinde yardıma muhtaç insanlara veya diğer canlılara bakış açılarında bir değişim meydana getirip getirmediği soruldu. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu kitapları okuduktan sonra canlılara farklı bir bakış açısıyla yaklaştıkları, çevreye daha duyarlı oldukları ve çevrelerindeki insanlara ve canlılara daha yardımsever davrandıkları yönünde fikir beyan etmişlerdir. Öğrencilerin bu konudaki görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Okuduğum kitaplar bendeki merhamet ve yardımseverlik duygularımı arttırdı. Örneğin yaşlı birini görsem poşetlerini alırım ve canlılara yardım ederim (Ö1).”

“Evet, yardım ediyorum. Mesela ben bir gün bisiklet sürüyordum. Orada yere düşen yaşlı bir amca gördüm hemen eve koştum. Babama haber verip yaşlı amcayı hastaneye götürdük (Ö3).”

“Dedemin Bakkalı, Kiraz Ağacı kitabı hayatımda bazı şeyleri değiştirdi. Şansa Kiraz Ağacı kitabından bahsedilen kızla benzer bir hastalığımız var ama karakterinki ilerleyen bir hastalıktı. Ben Allah’a şükrediyorum ama ben onun kadar kötü durumda değilim. Bana şükretmeyi öğretti (Ö4).”

“Oldu çünkü kar yağıyordu kedi penceremize atladı ve gözleriyle bana açım, diyordu. Ben de evde ne varsa kediye verdim ve kabin içine küçük küçük ekmek parçaladım ve su verdim (Ö5).”

“Evet, her zaman birisini gördüğümde poşetini alıp evine kadar götürüyorum yani eskiden çok fazla yardım etmiyordum. Şimdi daha fazla ediyorum (Ö8).”

“Evet oldu. Geçen gün çöpte bir kedi vardı. Hemen çöpten çıkardım ve besledim. Doğaya muhtaç olduğu için temiz bir yere bıraktım (Ö10).”

“Değişim oldu önceden hayvanlara, doğaya nasıl bakmamız gerektiğini bilmiyordum. Kitapları okuyunca öğrendim (Ö12).”

“Sadece canlılara karşı bakış açımda değişim oldu. Mesela nefret ettiğim hayvanlara üzülmezdim ama şu an hayvanlara acıyorum. Muhtaç olan insanlara bakış açımı değiştirmedim. Her zaman onlara acır ve yardım etmeye çalışırım (Ö16).”

Sonuç

Çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul öğrencilerinin merhamet ile yardımseverlik duygularına etkisini ve yapılan uygulamalara ilişkin öğrenci görüşlerini tespit etmeye çalışan bu çalışmada sonuçlara ulaşılmıştır. “Çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul öğrencilerinin merhamet ve yardımseverlik duygularına etkisi nedir?” sorusuna yanıt aranmış, deneysel çalışma kapsamında elde edilen bulgulara göre çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul öğrencilerinin merhamet ve yardımseverlik duygularının gelişimine olumlu yönde bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ortaokul öğrencilerine deneysel çalışma kapsamında merhamet ile yardımseverlik değerlerini içeren çocuk edebiyatı eserleri okutulmuş ve öğrencilerin okudukları kitaplara ilişkin bakış açıları tespit etmek amacıyla görüşleri alınmıştır. Öğrenciler; yardıma muhtaç bir canlı gördüklerinde ona yardım etmek istediklerini belirtmişler ve çocuk edebiyatı eserlerinin merhamet, yardımseverlik, sevgi, saygı, şükür, sabır ve öz güven gibi değerleri kazanmalarına katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Görüşlerine başvurulmuş öğrenciler, deneysel çalışma kapsamında okutulan çocuk edebiyatı eserlerinin merhamet ve yardımseverlik duyguları üzerinde olumlu etki yarattığını ifade etmişlerdir. Ortaokul öğrencileri okutulan çocuk edebiyatı kitaplarını okuduktan sonra canlılara farklı bir bakış açısıyla yaklaştıklarını, çevreye daha duyarlı olduklarını, çevrelerindeki insan ve canlılara daha yardımsever davrandıklarını dile getirmişlerdir.

Tartışma

Mevcut çalışmanın sonuçlarıyla alan yazınında yer alan araştırmaların sonuçlarının karşılaştırılması amacıyla literatür taraması yapılmış ve çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Kaya ve Aydın (2022) yapmış oldukları çalışmada Kemalettin Tuğcu'nun eserlerinin ortaokul öğrencilerinin merhamet duygusu üzerindeki etkilerini incelemiş; sosyal duyarlılığı ele alan öykülerin öğrencilerin empati, hoşgörü gibi duygusal becerilerini olumlu yönde etkilediğini ve eserde yer alan hikâyelerdeki zorluklarla mücadele eden karakterlerin öğrencilerde merhamet, yardımseverlik, dayanışma gibi değerlerin gelişmesine katkı sağladığını tespit etmiştir. Anderson (2018) tarafından yapılan çalışmada çocuklara yardımseverliği aşıl原因 hikâyelerin, çocukların başkalarının duygularına daha duyarlı olmalarını sağladığını ve toplumsal bağları güçlendirdiğini belirtmektedir. Çocukların yardımseverlik ve merhamet gibi değerleri erken yaşta öğrenmelerinin, onları gelecekte daha uyumlu ve sorumluluk sahibi bireyler yapma ihtimalini artırdığını tespit etmiştir. Nguyen (2022) ise yaptığı çalışmada önyargı karşıtı olan resimli çocuk kitaplarına dair öğrenci görüşlerini tespit etmiş, yardımseverlik ve merhamet temalarının kültürel bağlamdan bağımsız olarak evrensel bir etkiye sahip olduğunu ve farklı kültürlerde de benzer şekilde çocukların bu değerleri içselleştirdiğini ortaya koymuştur. Şen (2021) ise çocukların duygudaşlık ve merhamet gibi değerleri kazanmasında hikâyelerin önemli bir araç olduğunu, çocuklara yönelik etik değerleri içeren hikâyelerin sınıf ortamında nasıl kullanılması gerektiğini aktarmış ve bu hikâyelerin çocukların duygusal gelişimini olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Uslu (2023) tarafından yapılan çalışmada nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinin sınıf içinde kullanımı, öğrencilerin ahlaki değerlerinin ve empati duygusunun gelişimini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin çocuk edebiyatı eserleri aracılığıyla sosyal konulara yönelik etkinlikler geliştirerek öğrencilerin empati ve yardımseverlik duygularının gelişimine olumlu etki sağlayabileceğini dile getirmiştir. Barton vd. (2019) tarafından yapılan çalışmada empati ve sosyal farkındalık gelişimini destekleyici edebiyat ürünlerinin, çocukların başkalarının ihtiyaçlarını fark etme becerilerini geliştirdiği, özellikle çocuk hikâyelerinde karşılaşılan zor durumda olan karakterlerin çocuklarda merhamet hissini uyandırarak onları daha yardımsever olmaya teşvik ettiği tespit edilmiştir. Paulus vd. (2020) yapmış oldukları çalışmada, okul öncesi çocukların kendilerine sunulan farklı senaryolardaki hikâye kahramanlarının davranışlarına tepkilerini tespit etmiş ve çocukların empati ve merhamet gösteren kahramanlara karşı herhangi bir tepkide bulunmazken zor durumdaki kişilere gülen ve onları görmezden gelen kahramanlara karşı tepki geliştirdiklerini tespit etmiştir.

Yapılan kimi çalışmalarda çocuk edebiyatı eserlerinin öğrencilere çeşitli millî ve evrensel değerler kazandırmada katkı sağladığı görülmüştür. Gasser vd. (2022) yapmış oldukları çalışmada çocuk edebiyatı ürünlerinin sadece okuryazarlık becerisini geliştirmek için değil çocukların sosyo-ahlâki gelişimlerini desteklemek için de kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Turner vd. (2023) ise çocukların edebiyat yoluyla öğrendiği ahlâki değerleri, okul ve ev ortamında daha kolay uygulamaya koyduğunu, edebiyatın çocuklar için güvenli bir öğrenme ortamı sunduğunu ve okudukları kitaplardaki karakterlerin duygularını anlamalarına yardımcı olduğunu belirtmiştir. Deliman (2019) çalışmasında çocuk edebiyatının ve dramatik sorgulamanın empati gelişimi üzerindeki etkisini incelemiş ve çocuk edebiyatı ürünlerinin çocukları sadece duygusal açıdan değil, aynı zamanda etik ve ahlaki değerler konusunda da eğittiğini tespit etmiştir. Pulimeno vd. (2020) yapmış oldukları çalışmada çocuk edebiyatındaki didaktik bakış açısının uygun şekilde seçilmiş hikâye kitaplarının okul etkinlikleri için değerli bir kaynak sunduğunu, çocukların dil becerilerinin gelişimine olumlu katkıları olduğunu ve bu sayede daha saygılı bir sınıf ortamı oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Şakar (2020) çalışmasında aile ve okul faktörünün çocukların empati davranışları üzerindeki etkisini incelemiş ve sınıf ortamında çocuk edebiyatı eserlerindeki karakterlerin yaşantılarının rol oynama tekniği ile canlandırılmasının çocuklara daha somut deneyimler sunduğunu ve bu tür değerlerin içselleştirilmesinde etkili olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca yapılan birçok çalışmada çocuk edebiyatı eserlerinin öğrencilerin karakterlerinin gelişimine katkı sunduğu (Chain, 2015; Demirbaşı, 2012; Destebaşı, 2011; Gina, 2014) empati becerisinin gelişimini desteklediği (Kaya ve Erdem, 2020; Kiser, 2017; Riquelme vd., 2013; Valerie, 2017;) sosyal becerilerini geliştirdiği (Keen, 2006; Kenney, 2013) tespit edilmiştir. Bu araştırmaların sonuçları ilgili çalışmanın sonuçları destekler niteliktedir. Yardımseverlik ve merhamet temalarının evrensel değerler olarak kabul edilmesinin yanıltıcı olabileceğini ve kültürel bağlamın göz ardı edilememesi gerektiğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Nitekim Fu vd. (2007) yapmış oldukları çalışmada Batı kültüründe yaygın olan yardımseverlik ve merhamet gibi kavramların her toplumda aynı şekilde algılanmamasından ötürü bazı kültürlerde bu değerlerin çocuklar üzerinde aynı derecede etkili olmadığını, kültürel farklılıkların bu değerlerin içselleştirilmesinde engel teşkil edebildiğini ve çocukların bu tür kitaplarla yeterince bağ kuramadığını tespit etmiştir. Bu araştırmaların sonuçları ilgili araştırmanın sonuçlarıyla paralellik arz etmektedir.

Ayrıca deneysel çalışma sonucunda öğrencilerden uygulamaya yönelik görüşler alınmıştır. Öğrenciler okutulan çocuk edebiyatı eserlerinin kendileri üzerinde olumlu etkilere sahip olduklarını ifade etmişlerdir. İlgili alan yazını tarandığında Kaya (2019) da yapmış olduğu çalışmada çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul öğrencilerinin empati becerisinin gelişimine etkisini incelemiş, araştırma grubundaki öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun eserlerle ilgili olumlu görüş bildirdiğini ve öğrencilerin okutulan eserlerle ilgili olumlu duygu ve düşüncelerinin olumsuz ifadelerden dört kat fazla olduğunu tespit etmiştir. Tanrıku (2021) da yapmış olduğu çalışmada ortaokul çocuk kitaplarının içerik özelliklerine yönelik Türkçe öğretmeni adaylarının görüşlerini tespit etmiş ve ortaokul seviyesindeki çocuk edebiyatı ürünlerinin çoğunun dil ve anlatım açısından yeterli olduğunu, zengin söz varlığına sahip olduklarını belirtmiştir. Bu bulgular çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Elde edilen bulgular; çocuk edebiyatı eserlerinin yalnızca dil gelişimine değil, aynı zamanda öğrencilerin duygu ve değer dünyalarına da önemli katkılar sunduğunu göstermektedir. Merhamet ve yardımseverlik gibi insanî değerlerin

kazandırılmasında edebî metinlerin rehberlik ettiği, bu eserler aracılığıyla öğrencilerin toplumsal olaylara ve çevrelerine daha duyarlı bakış açısı geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin, okudukları eserlerdeki karakterlerin duygu ve düşüncelerini içselleştirerek kendi yaşamlarına uyarladıkları gözlemlenmiştir. Bu durum çocuk edebiyatının merhamet ve yardımseverlik duygularının kazandırılması kapsamında etkili bir öğrenme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Öneriler

Araştırma sonuçlarından hareketle şu öneriler sunulabilir:

Hem millî değerler hem de evrensel değerler kapsamına giren merhamet ve yardımseverlik duygularının istenik ölçüde gelişim gösterebilmesi için çocuk edebiyatı eserlerinden istifade edilebilir. Ebeveynler, eğitimciler çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerine katkı sunmak için çocuk edebiyatı eserleriyle öğrencileri buluşturabilirler. Eğitim-öğretim sürecinde öğrencilere temel dil becerileri edindirmek için ders kitaplarının yanı sıra çocuk edebiyatı eserlerine de yer verilebilir. Çocuk edebiyatı eserlerinin öğrencilere bilişsel, dilsel, sosyal ve ahlaki yönden katkılarına yönelik çeşitli deneysel çalışmalar yapılabilir.

Etik Kurul İzni

Bu araştırmanın, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimleri Yayın Etik kurul Başkanlığının 07.07.2023 tarihli 2023-18.09 sayılı kararı ile etik ilkelere uygun olduğu beyan edilmiştir.

Yazar Katkısı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Akyol, Y. (2011). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde Türk tarihinde yolculuk ünitesinin çocuk edebiyatı ile ilişkilendirilmesinin öğrencilerin empati becerilerine (eğilimlerine) etkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Celal Bayar Üniversitesi.
- Akyüz, E. (2014). *Çocuk edebiyatı yapıtlarının çocukların eşduyumsal eğilimine etkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Anderson, L. S. (2018). Building empathy, strengthening relationships. *YC Young Children*, 73(3), 34-42.
- Armitage, R. (2020). Bullying in children: iImpact on child health. *BMJ paediatrics open*, 5 (1), e000939. <https://doi.org/10.1136/bmjpo-2020-000939>
- Aslan, C. (2017). Örnek eğitim durumlarıyla Türkçe-Türk dili ve edebiyatı öğretimi. Anı Yayıncılık.
- Ateş, B., & Kaya, M. (2023). Çocuk edebiyatı eserlerinin 6. sınıf öğrencilerinin okuma motivasyonu, okuma tutumu ve okur öz algısına etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 11(4), 1018-1036. <https://doi.org/10.16916/aded.1333107>
- Atik, G. (2006). *The role of locus of control, self-esteem, parenting style, loneliness, and academic achievement in predicting bullying among middle school students*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Ayas, T., & Pişkin, M. (2015). Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (50), 316-324.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Barton, G., Baguley, M., Kerby, M., & MacDonald, A. (2019). Exploring how quality children's literature can enhance compassion and empathy in the classroom context. *Compassion and Empathy in Educational Contexts*, 165-188. https://doi.org/10.1007/978-3-030-18925-9_9
- Başıyigit, A. (2014). *Eğitimde duyuşsal öğrenmelerin rolü: Yardımseverlik değeri örneğinde deneysel bir çalışma*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Berklin, C. T. (1970). *Problemlı çocuklar ve problem sebepleri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Birleşmiş Milletler. (2023). *Zorbalığa İlişkin Yeni SDG 4 Verileri*. New York: [<https://uis.unesco.org/en/news/new-sdg-4-data-bullying>] Erişim tarihi: 17/09/2023
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Can, A. (2017). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Pegem Akademi.
- Chain, M. A. (2015). Children's books for building character and empathy. *The Journal of Invitational Theory and Practice*, 21, 68-95. <https://doi.org/10.26522/jitp.v21i.3516>
- Çelik, Z. (2014). *İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin yardımseverlik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Deliman, A. M. (2019). *Negotiating diverse perspectives: Early elementary students cultivate empathy through children's literature and dramatic inquiry*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Indiana University.
- Demirbaş, M. (2012). *Çocuk edebiyatı eserlerinin 6. sınıf öğrencilerinin karakter gelişimine etkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Destebeşi, F. (2011). *Çocuk edebiyatı eserlerinin 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin karakter gelişimine etkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Doğan, S., & Keleş, O. (2023). Nedenleri, sonuçları ve çözüm önerileri bağlamında akran zorbalığı: Bir olgubilim çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 59, 1-24. <https://doi.org/10.9779.pauefd.1053832>
- Elkatmış, V., & Kayman, F. (2023). Çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan engelli hayvan karakterlere ilişkin öğrenci görüşleri. *International Journal of Language Academy*, 11(2), 331-344. <http://dx.doi.org/10.29228/ijla.70035>
- Elmacı, F. (2009). Çocukların korunması ve refahlarının artırılmasında okulun rolü: İngiltere örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 69-84.
- Erken, M. (2009). *Empati becerisinin ahlaki davranışlar üzerindeki etkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Fu, G., Xu, F., Cameron, C. A., Heyman, G., & Lee, K. (2007). Cross-cultural differences in children's choices, categorizations, and evaluations of truths and lies. *Developmental Psychology*, 43 (2), 278.
- Gasser, L., Dammert, Y., & Murphy, P. K. (2022). How do children socially learn from narrative fiction: Getting the lesson, simulating social worlds, or dialogic inquiry?. *Educational Psychology Review*, 34(3), 1445-1475. <https://doi.org/10.1007/s10648-022-09667-4>
- Genç, M. F. (2018). Merhamet eğitiminin saldırganlık davranışını azaltmadaki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (45), 61-82. <https://doi.org/10.17120/omuiid.450254>
- Gene, Y. (2022) *Lise öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri ile akran zorbalığı davranışları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Gina, M. A. (2014). Building character through literacy with children's literature. *Research in Higher Education Journal*, 26, 1-13.
- Gökler, R. (2007). *İlköğretim öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.

- Güçlü, M. (2015). Türkiye’de değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmalar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 720-732.
- Hızlı, İ. (2006). *İlköğretim 8. sınıf Türkçe kitaplarında metinlerin çocuk edebiyatı ölçütleri açısından değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik sayısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Karaca, N. (2015). İrade eğitimi, değer aktarma ve rol model olmada edebiyatın yeri ve önemi. *Turkish Studies*, 10 (16), 827-846. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8974>
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayıncılık.
- Karatay, H., Destebaşı, F., & Demirbaş, M. (2015). Çocuk edebiyatı ürünlerinin 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin karakter gelişimine etkisi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 123-140.
- Karatay H. (2007, 10-15 Eylül). *Değer aktarımı açısından yerli ve yabancı çocuk edebiyatı ürünleri*. [Bildiri sunumu]. 38. ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara.
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2008). Öğrenci, veli ve öğretmen gözüyle ilköğretim okullarında yaşanan zorbalık. *İlköğretim Online*, 7(2), 485-495.
- Kavcar, C. (1994). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Kaya, M. (2019). *Çocuk edebiyatı eserlerinin 7. sınıf öğrencilerinin empati becerisinin gelişimine etkisi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Kaya, M., & Aydın, E. (2022). Kemalettin Tuğcu’nun eserlerinin ortaokul öğrencilerinin merhamet duygusuna etkisinin değerlendirilmesi. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 199-211. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1104182>
- Kaya, M., & Erdem, İ. (2020). Çocuk edebiyatı eserlerinin 7.sınıf öğrencilerinin empati becerisinin gelişimine etkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 79-114. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.671863>
- Kayman, F., & Turan, L. (2021). Kurgusal metinlerde şiddet olgusuyla karşılaşan beşinci sınıf öğrencilerinin Ömer Seyfettin öyküleri bağlamında şiddeti algılamaları üzerine bir araştırma. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 1130-1160. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.957399>
- Keen, S. (2006). A theory of narrative empath. *Narrative*, 14 (3), 207-236.
- Kenney (2013). *Using children’s literature effectively to teach social skills to young children*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. University of Florida.
- Kiser, K. R. (2017). *Young adult literature and empathy in appalachian adolescents* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Tennessee State University.
- Krause, A., & Smith, J. D. (2022). Peer aggression and conflictual teacher-student relationships: A meta-analysis. *School Mental Health*, 14 (2), 306-327. <https://doi.org/10.1007/s12310-021-09483-1>
- Kütük, Ö. (2008). *Liselerde okul güvenliğine yönelik bir araştırma*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Lacey, A., & Cornell, D. (2013). The impact of teasing and bullying on schoolwide academic performance. *Journal of Applied School Psychology*, 29 (3), 262-283. <https://doi.org/10.1080/15377903.2013.806883>
- Lickona, T. (1992). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. Bantam.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2024). *Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. <https://tymm.meb.gov.tr/upload/program/2024programtur5678Onayli.pdf>.
- Mirzaoğlu, V. (2017). *Ortaokul 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin çocuk edebiyatı bağlamında incelenmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Siirt Üniversitesi.
- Nas, E., & Sak, R. (2020). Yetişkin merhamet ölçeğinin geliştirilmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 535-548. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.1037168>
- Nguyen, A. (2022). “Children have the fairest things to say”: Young children’s engagement with anti-bias picture books. *Early Childhood Education Journal*, 50 (5), 743-759. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01186-1>
- O’Sullivan, S. (2004). Books to live by: Using children’s literature for character education. *The Reading Teacher*, 57 (7), 640-645.
- Özden, M. Y., & Durdu, L. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Parlakıyıldız, H. (1999). *İlkokulların 4. ve 5. sınıflarında Türkçe ders kitaplarındaki çocuk edebiyatı metinleri üzerine bir inceleme*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Paulus, M., Wörle, M., & Christner, N. (2020). The emergence of human altruism: Preschool children develop a norm for empathy-based comforting. *Journal of Cognition and Development*, 21(1), 104-124. <https://doi.org/10.1080/15248372.2019.1693375>
- Perkins, N. (2023). *Cultivating prosociality in children: The potential of kindness- and compassion-based meditation*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. King’s College London.
- Pişkin, M. (2010). Examination of peer bullying among primary and middle school children in Ankara. *Education and Science*, 35 (156), 175-189.
- Pulimeno, M., Piscitelli, P., & Colazzo, S. (2020). Children’s literature to promote students’ global development and wellbeing. *Health Promotion Perspectives*, 10(1), 13- 23. <https://doi.org/10.15171/hpp.2020.05>
- Riquelme, E., Munita, F., Jara, E., Montero, I. (2013). Reconocimiento facial de emociones y desarrollo de la empatía mediante la Lectura Mediada de literatura infantil. *Journal Homepage*, 25(3), 375-388. <https://doi.org/10.1174/113564013807749704>

- Sargin, N. (2020). Eğitim hayatında şiddet ve şiddeti önleyici çalışmalar ve sorumluluklar. *İslam Medeniyeti Dergisi*, 6(45), 69-80.
- Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat*. TÜDEM.
- Sigurdson, J. F., Undheim, A. M., Wallander, J. L., Lydersen, S., & Sund, A. M. (2015). The long-term effects of being bullied or a bully in adolescence on externalizing and internalizing mental health problems in adulthood. *Child And Adolescent Psychiatry And Mental Health*, 9(1), 1-13. <https://doi.org/10.1186/s13034-015-0075-2>
- Şahin, Ş., & Çövener Özçelik, Ç. (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5(1), 49-56.
- Şakar, G. N. (2020). Supporting empathy development in children. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(2), 201-223.
- Şen, E. (2021). The pedagogical impact of children's literature on compassion and empathy development: A narrative inquiry. *International Online Journal of Education and Teaching*, 8(3), 2028-2048.
- Tanrıkulu, F. (2021). Ortaokul çocuk kitaplarının içerik özelliklerine ilişkin Türkçe öğretmeni adaylarının görüşleri: Dil ve anlatım, söz varlığı. *Çocuk Edebiyatı ve Dil Eğitimi Dergisi*, 4 (2), 121- 137. <https://doi.org/10.47935/ceded.937539>.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, A. E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon Yayıncılık.
- Ttofi, M. M., Farrington, D. P., & Lösel, F. (2012). School bullying as a predictor of violence later in life: A systematic review and meta-analysis of prospective longitudinal studies. *Aggression and Violent Behavior*, 17 (5), 405-418. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.05.002>
- Tunagür, M. (2021). Tarihi seyir içerisinde çocuk ve çocuk edebiyatı. M. Tunagür & M. N. Kardaş (Ed.), *Çocuk edebiyatı içinde* (s. 1- 24). Pegem Akademi.
- Turner, C., Barton, G., & Riddle, S. (2023). Metafictional devices in children's picturebooks and the development of children's critical multimodal literacies. *The Australian Journal of Language and Literacy*, 46(1), 73-87. <https://doi.org/10.1007/s44020-023-00032-8>
- Tüfekçi Can, D. (2014). *Çocuk edebiyatı: Kuramsal yaklaşım*. Eğitim Yayınları.
- Uslu, E. (2023). Children's literature and ethics of understanding. *Instructional Technology and Lifelong Learning*, 4(1), 61-80. <https://doi.org/10.52911/itall.1220356>
- Uygur, N. (1984). *İnsan açısından edebiyat*. Remzi Kitabevi.
- Valerie, M. P. R. (2017). *Hidden children: Using children's literature to develop understanding and empathy toward children of incarcerated parents*. [Yayımlanmamış yüksek lisans]. Manitoba University.
- Xu, X., Li, Y., Liu, S., & Wang, W. (2024). Longitudinal relationships between bullying victimization and dual social behaviors: The roles of self-compassion and trauma-related shame. *Psychology Research and Behavior Management*, 17, 1463- 1475. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S450013>
- Yavuzer, H. (1990). *Yaygın anne-baba tutumları, ana baba okulu*. Remzi Kitabevi.

Extended Abstract

Introduction

When the relevant literature is examined, several studies highlight the impact of children's literature and character education on students' social and emotional development. These include the effects of Kemalettin Tuğcu's works on the sense of compassion among middle school students (Kaya and Aydın, 2022), the examination of fourth-grade students' helpfulness attitudes in terms of various variables (Çelik, 2014), the influence of a character education program focused on responsibility and helpfulness on the moral maturity levels of seventh-grade students (Başyigit, 2014), the impact of children's literature on the character development of sixth-grade students (Demirbaş, 2012), the role of compassion- and kindness-based meditations in fostering prosocial behaviors in children (Perkins, 2023), the contribution of high-quality children's literature to the development of empathy and compassion in classroom settings (Barton et al., 2019), the effect of using children's literature in the classroom on children's social skills development (Kenney, 2013), the influence of children's literature on children's empathy skills (Akyüz, 2014), and the effects of such literature on middle school students' reading motivation, reading attitudes, and reader self-perception (Ateş and Kaya, 2023). It is understood that various studies have been conducted on this subject, but no study has been found in the literature that includes the effects of children's literature works on middle school students' feelings of compassion and helpfulness, and student opinions on the practices implemented. In schools where peer bullying and violence are increasing, teaching the values of compassion and helpfulness through children's literature works can be effective in preventing future problems. Since compassion and helpfulness are both national and universal values, it is important to teach them to children. It is believed that this study will make a significant contribution to this field.

Purpose and Significance of Research

Raising individuals who recognize national and universal values, internalize them and turn them into behavior is one of the basic goals of most societies. One of the ways to convey these basic goals to children is through children's literature. One of the basic goals of children's literature is to teach children many values such as justice, love, helpfulness, respect, tolerance, and mercy, etc. These values and principles can be conveyed to students through children's literature. Reading works that include compassion and helpfulness values can lead to changes in the development of compassion and helpfulness feelings in children. It is thought that determining the effect of children's literature works on the development of compassion and helpfulness feelings in middle school students will guide parents and teachers in introducing children to works that include compassion and helpfulness. It is also thought that it will guide teachers in terms of gaining the reading habits, which is one of the goals of the Turkish course, instilling compassion and helpfulness values in the Turkish Course Program, and in selecting resources in the reading hours currently held in many schools across the country. As peer bullying and violence are increasing day by day, it is thought that teaching the values of compassion and helpfulness through children's literature will be effective in preventing future problems, and that the study will make a significant contribution to the field.

Method

This study aimed to determine the effects of children's literature on middle school students' feelings of compassion and helpfulness and their opinions on the practices using a mixed method that combines quantitative and qualitative data collection techniques. In this study, a real experimental design, "pretest-posttest control group random design," was used in the quantitative part. According to Karasar (2017, p. 132), there are two groups, experimental and control created by unbiased assignment in the pretest-posttest control group random design. According to Özden and Durdu (2016), interview are the process of collecting data from relevant people within the framework of the questions sought to be answered in a research.

Results

The experimental study that sought an answer to the question "What is the effect of children's literature works on middle school students' feelings of compassion and helpfulness?" found that children's literature works had a positive effect on the development of middle school students' feelings of compassion and helpfulness. In addition, children's literature works that included values of compassion and helpfulness were read to middle school students within the scope of the experimental study, and their opinions were taken in order to determine the students' perspectives on the books they read. The students stated that they wanted to help a living being in need when they saw it, and that children's literature works contributed to their gaining values such as compassion, helpfulness, love, respect, gratitude, patience, and self-confidence. The students whose opinions were sought stated that the children's literature works read within the scope of the experimental study had a positive effect on their feelings of compassion and helpfulness. The middle school students stated that after reading the children's literature books, they approached living beings from a different perspective, were more sensitive to the environment, and behaved more helpfully towards the people and living beings around them.

Discussion, Conclusion, and Recommendations

To compare the results of the current study with those of previous studies, a literature review was conducted and various results were obtained. Kaya and Aydın (2022) examined the effects of Kemalettin Tuğcu's works on the sense of compassion of middle school students and found that stories that addressed social sensitivity positively affected the emotional skills of students such as empathy and tolerance, and that the characters struggling with difficulties in the

stories in the work contributed to the development of values such as compassion, helpfulness, and solidarity in students. Anderson (2018) stated in his study that stories that instill helpfulness in children enable children to be more sensitive to the feelings of others and strengthen social ties. He found that children's learning values such as helpfulness and compassion at an early age increase the likelihood of them becoming more harmonious and responsible individuals in the future. In the study conducted by Linder (2021), it was stated that the treatment of the theme of helpfulness with positive role models in children's books develops children's empathy and increases their sense of social responsibility. This study suggests that children develop social awareness with helpful stories, and that it may be beneficial to include such narratives in educational programs.